SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

5-son (4-jild)
2024

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V4I5Y2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймахамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Рахман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна - педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васила Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Карамаддиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович –сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич –сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари" электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM" масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
4-jild, 5-son (May, 2024). -498 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Ismoilov Ubaydulla Mamat o'g'li
OHANGARON VODIYSI AHOLISINING QADIMGI VA O'RTA ASRLAR DAVRI MAFKURAVIY DUNYOSI (SUYURLITEPA YODGORLIGIDAN TOPILGAN MODDIY MANBALAR ASOSIDA) 16-26

Elmuratov, Bahodir Abdugapporovich
KALTAMINOR MADANIYATINING GENEZISI MASALALARI 27-33

Nafiddinova, Xosiyat Ravshanovna
OILAVIY MAROSIMLAR VA ULARNING TARIXIY ADABIYOTLARDA YORITILISHI 34-37

Eshmo'minov, Ozodbek Ziyodulla o'g'li
DEMOGRAFIK JARAYONLARNING BORISHI: SURXON VOHASI MISOLIDA (1925-1946 YY.) 38-41

Akobirov, Mirjalol Ximmatovich
SULTON JALOLIDDIN MANGUBERDINING YAQIN SHARQ VA KICHIK OSIYO DAVLATLARI BILAN DIPLOMATIK ALOQALARI 42-46

Маматалиева Сурайё Бобомуратовна
ШИША ВА ШИШАСОЗЛИК ТАРИХШУНОСЛИГИ 47-52

Далакьян, Жанна Сейрановна
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ РЕШЕНИЯ 53-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Эргашев, Рахматулла Хидирович, Узақов, Жамшид Норбоевич
ЗИЁРАТ ТУРИЗМ ТАРМОҒИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОИЙ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ 57-62

Очилов, Фарходжон Шавкатжон ўғли
БАҲОЛАНГАН МАЖБУРИЯТЛАР АУДИТИДА ИЧКИ НАЗОРАТ ТИЗИМИНИ ЎРГАНИШ ҲАМДА БАҲОЛАШ 63-71

Raxmatov, Adxam Itolmasovich
TURIZM SOHASIDA MALAKALI KADRLAR TAYYORLASH VA BANDLIGINI TA'MINLASHNING XORIJIY MAMLAKATLAR MODELLARI TAHLILI 72-80

Murodova, Nargiza Utkirovna
BARQAROR TURIZM MARKETING STRATEGIYASI SIFATIDA 81-85

Мадаминов, Инъомжон Озодович
КОРХОНАЛАР ИНВЕСТИЦИОН ВА ИННОВАЦИОН ФАОЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА СОЛИҚЛАРНИНГ ЎРНИ 86-93

Abdusalomov, Jaxongir O'ktam o'g'li
TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLAR KREDITLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 94-101

Кулибоев, Азамат Шоназарович
ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИДА МОЛИЯВИЙ АКТИВЛАР ҲИСОБИ ВА НАЗОРАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 102-111

Мараимова, Умида Исмаилжановна
КОРХОНА БОШҚАРУВИ АМАЛИЁТИДА МАРКЕТИНГ ДАСТУРЛАРИНИ АМАЛ ҚИЛИШИГА БАҒИШЛАНГАН КОНЦЕПЦИЯЛАР 112-120

Askarova Sevara Baxtiyorovna
RAQAMLI IQTISODIYOT DAVRIDA BIZNES VA TADBIRKORLIKNING AHAMIYATI 121-125

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна
ИЛК ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ САНЪАТИДА РОМАНТИК ЙЎНАЛИШНИНГ ЭСТЕТИК АСОСЛАРИ 126-133

Rizaev, Nodir Sobirovich
XX ASR BOSHLARIDA BUXORO JADIDLARINING IJTIMOIY- SIYOSIY QARASHLARI........ 134-138

Шукруллаева Гулчеҳра Насруллаевна
ЖАЗО ГЕНЕЗИСИДАГИ АХЛОҚИЙ МУҲИТ ЖАРАЁНИНИ КОНЦЕПТУАЛ ТАДБИҚ ЭТИШНИНГ ФАЛСАФИЙ МАСАЛАЛАРИ 139-144

Shokirov Toxirjon Nurmamatovich
MADANIYAT VA SAN'AT FALSAFASINING BAHS MAVZULARI 145-149

Ulug'murodov Elyor Saydulloevich
GNOSEOLOGIYADA TASAVVUFIY TAJRIBANI O'RNI VA AHAMIYATI 150-154

Ganiev Sherxon Meytanboevich
HOZIRGI DAVR FANI VA FALSAFASIDA MADANIY VA MA'NAVIY-AXLOQIY TANLOVNI NAMOYON BO'LISH SHAKLLARI 155-164

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Dalieva Madina Xabibullaevna, Kristian Kapone, Satibaldiyeva Nigora Alimqul qizi
TERMINOLOGIYADA TERMIN VA UNGA TENG BO'LGAN TUSHUNCHALARNING TADQIQI 165-178

Chorieva Iroda Kurbonboevna
TARKIBIDA TIBBIYOT XODIMLARI NOMLARI BO'LGAN INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARINING TURLI HUSUSIYATIGA KO'RA TASNIFI 179-183

Sharipov, Abdulaziz Akmalovich
GID-TARJIMONLAR NUTQINING O'RGANILISH ASPEKTLARI 184-188

Urinova Tursunoy Urin kizi
LIBOS DIZAYNI VA MODASINING SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH DAVRLARI HAMDA YO'LLARI 189-193

Норматова Шоира Умаровна, Абдурахманова Меҳрибон Дустмурадовна
ТИЛ ТАЪЛИМИДА БАДИИЙ АДАБИЁТ ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ 194-199

Eshniyazova Maysara Beknazarovna
«SIROJUL MUSLIMIN" VA «ARBA'IN" ASARLARIDA G'OYAVIY-BADIIY TAHLILI 200-208

Nazarov, Sardor Shamurodovich
INGLIZ VA O'ZBEK TILI SO'Z BIRIKMALARI STRUKTUR-SEMANTIK XUSUSIYATLARNING QIYOSIY ASPEKTDA O'RGANILISHI 209-213

Bazarbaeva Albina Mingaliyevna
RANG TURLARI VA ULARNI TAHLIL QILISH: SEMANTIK VA STILISTIK 214-218

Бердиева, Зулфия Сафаровна
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АНТРОПОНИМОВ В НЕМЕЦКИХ СКАЗКАХ 219-223

Адилова Дилором Кадировна
ЎЗБЕК ВА РУС ТИЛЛАРИДАГИ ШЕЪРИЙ МАТНЛАРДА “АЁЛ” ШАХСИЙ ФАЗИЛАТЛАРИНИ ИФОДАЛОВЧИ СЎЗЛАРНИНГ СЕМАНТИК МАЙДОНИ ТАСВИРИ 224-230

Хасанова Юлдуз Мухтор қизи
ШАРҚ ВА ҒАРБ ҲАЙВОНЛАР ҲАҚИДАГИ ЭРТАКЛАРИДА “АХЛОҚ” МОТИВИНИНГ БАДИИЙ КОНЦЕПТУАЛЛАШУВИ 231-236

Олимова Хуршида Вайдиллаевна
ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ЛАҚАБЛАРНИНГ СТИЛИСТИК ИМКОНИЯТЛАРИ 237-243

Polvonniyozova Mahliyo O’ktamjon qizi
IKKINCHI TILNI EGALLASHDA AFFEKTIV OMILLARNING ROLI 244-247

Normamatov Farrux Komiljon o’g’li
YAXSHILIK KONSEPTINING INGLIZ MILLIY MADANIYATIDAGI AHAMIYATI 248-253

Yakubov Faxriddin
SAYLOVOLDI SIYOSIY DISKURSI XUSUSIYATLARI 254-259

Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna
TA’LIM TERMINOLOGIYASIDAGI ANTONIMIM: TAHLIL VA PEDAGOGIK AMALIYOT UCHUN MA’LUMOTLAR 260-264

Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi
OMON MATJON SHE’RIYATIDA ALLITERATSIYA 265-269

Amonova Dilshoda Azamatovna
ERTAKLARNING BOLALAR ADABIYOTIDAGI O’RNI 270-276

Tuxtayeva Dildora Zokirovna
INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA INSON AQLIY QOBILIYATINI IFODALOVCHI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING STILISTIK XUSUSIYATLARI 277-281

Sattorova Nafisa Isomidinovna
OYBEK IJODIDA BADIIY KONSEPTNING VOQELANISHI 282-285

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Абдурахманова Нодирахон
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ БЛОКЧЕЙН И СМАРТ-КОНТРАКТОВ (СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ) 286-290

Турғунов Мурoджон Турсунбоевич
“АВЕСТО”ДА КИШИЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТЛАРИГА ВА ОДОБ-АХЛОҚҚА ҚАРШИ ЖИНОЯТЛАРНИНГ ИФОДАЛАНИШИ 291-298

Султонов Мухсинжон Муқимович
АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИБ ЎЗГАЛАРНИНГ МУЛКИНИ ТАЛОН-ТОРОЖ ҚИЛИШ ТУШУНЧАСИ 299-309

Ходжиев Юнус Мухитдинович
АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАЪМИНЛАШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ 310-315

Makhmudova Khurmat Mukhtorovna
MEHNAT HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY ASOSLARI VA KAFOLATLARI 316-330

Nurullayev Shoxrux Shuxratillayevich
QURILISH SOHASIDA ATROF-MUHITNI HUQUQIY MUHOFAZA QILISHDA RAQAMLASHTIRISH VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR 331-337

Otamirzayev Oybek Murodullo o'g'li
OʻZBEKISTONDA PLASTIK CHIQINDILARDAN FOYDALANISHNI CHEKLASHNING HUQUQIY MASALALARI VA XORIJ TAJRIBASI 338-341

Safarov Jamshid Ismoilovich
XALQARO HUQUQ DOKTRINASIDA SHARTNOMA MAJBURIYLIGIGA ROZILIKNI IFODALASH INSTITUTINING SHARTNOMANING HAQIQIY EMASLIGI, AMAL QILISHINI BEKOR QILISH, TUGATISH VA TO'XTATIB TURISHDA AHAMIYATI 342-349

Шарипов Санжар Собирович, Бозоров Азимжон Ахатович
ОММАВИЙ ТАДБИРЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ ВАҚТИДА ЖАМОАТ ТАРТИБИНИ САҚЛАШ ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШНИНГ МОҲИЯТИ, АҲАМИЯТИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 350-357

Normurodova Behro'za Xolmo'minovna
RAQAMLI OCHIQ MANBALAR VA ULARDAN RAQAMLI KRIMINALISTIKADA FOYDALANISH 358-366

Неъматов Азизбек Ғолибжон ўғли
ДАСТЛАБКИ ТЕРГОВДА ЖИНОЯТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ВАЗИФАСИНИНГ МОҲИЯТИ ВА АҲАМИЯТЛАРИ 367-373

Дадабоева Дилфуза Нурматовна
ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРНИНГ ИШТИРОКИ АҲАМИЯТИ 374-378

Oʻrazbayev Laziz Shuhrat oʻgʻli
MUHIM RAQAMLI INFRATUZILMALARGA NISBATAN AMALGA OSHIRILADIGAN HUJUMLAR VA ULARNING OLDINI OLISH 379-383

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Xudoyberganov Doniyor Yangiboy oʻgʻli
BOSHLANG`ICH SINF O`QUVCHILARINING KOGNITIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURIYATI 384-388

Xazratov Fazliddin Xikmatovich
OBYEKTGA YOʻNALTIRILGAN DASTURLASH TILLARI ORQALI TALABALARNING KASBIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH 389-393

Khojamkulov Rasulbek Kurbon ogli
BOʻLAJAK MUHANDISLARNI LOYIHALASH KOMPETENTSIYALARINI KOMPYUTER GRAFIKASI YORDAMIDA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI 394-398

Закирова Зулхумор Зоиржоновна
МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ ОЛИШ ШАКЛИ СИФАТИДА ТАНҚИДИЙ ФИКРЛАШ ҚОБИЛИЯТИНИ ОШИРИШДА ЎҚИТУВЧИ САВОЛ ЖАВОБЛАРИНИ ЎРНИ 399-404

Eshnazarov Murod Karimovich
BOʻLAJAK OʻQITUVCHILARNI GERMENEVTIK YONDASHUV ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNI TAKOMILLASHTIRISH 405-410

Mengliqulov Xayrulla Aliqulovich
TALABA QIZLARNING SUZISH MALAKA VA KO’NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA DIFFERENSIAL YONDASHUV 411-415

Komilova Dildora Gulamjonovna
INGLIZ TILI OʻQITISH BOʻYICHA IQTISODIYOT TALABALARINING KASB-KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH 416-420

Turdimurodov Dilmurod Yo’ldoshevich
SPORTCHILARNING BOKSDAGI TEXNIK HARAKATLARIGA MOSLASHISH REAKSIYALARI 421-426

Abdullayev Dilshod Xamidullo o’g’li
BOLALARGA HARAKATLI O’YINLARNI O’RGATISH SHARTLARI VA USULLARI 427-432

Axmedov Akmal Yusufovich
OLIY TA’LIM JARAYONIDA BOʻLAJAK PSIXOLOGLARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING MUHIM MEZONLARI 436-440

Donisheva Gulroʻy Axrorqul qizi
CHET TILINI OʻRGANISH JARAYONIDA AKTDAN FOYDALANISH 441-444

Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi
TALABALARNING MULOQOT KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH 445-449

Эркабоев Ойбек Мухаммаджонович
ТЕМПЫ ПРИРОСТА ПОКАЗАТЕЛЕЙ СПЕЦИФИЧЕСКИХ КООРДИНАЦИОННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ 6 ЛЕТ 450-456

Абатов Жалғасбай Орынбаевич
ТАСВИРИЙ САНЪАТ ДАРСЛАРИНИ ТАРИХ ФАНИГА БОҒЛАБ ЎҚИТИШ 457-463

Akramjonova Feruza Akramjonovna
MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTIDA INNOVATSION TA’LIM MUHITINING TA’LIM - TARBIYA JARAYONIGA TA’SIRI 464-468

Mahmudova Zulfiya Xomitovna
MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTI VA OILA HAMKORLIGI 469-476

Abduvosiyeva Mahmuda Xamidullo qizi
XITOY TA’LIM TIZIMINING OʻZIGA XOS JIHATLARI 477-483

Boboqulov Chori Urolovich
BOSHLANG’ICH SINF O’QUVCHILARIDA AQLIY QOBILIYATLARNI SHAKLLANTIRISHDAGI PEDAGOGIK MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI 484-489

Есанова Гулчеҳра
ЁШ ФУТБОЛЧИЛАРНИ ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯЛАШ ТАМОЙИЛЛАРИ ВА УСУЛЛАРИ 490-497

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES
Volume 4, Issue 5 (may, 2024). -500 p.

CONTENTS

07.00.00 – HISTORICAL SCIENCES

Ismailov Ubaydulla Mamat ugli
THE IDEOLOGICAL WORLD OF THE ANCIENT AND MEDIEVAL POPULATIONS OF THE OHANGARON VALLEY (BASED ON MATERIAL SOURCES FOUND AT THE SUYURLITEPA SITE) 16-26

Elmuratov, Bakhodir Abdugapparovich
QUESTIONS OF GENESIS OF KELTAMINORA CULTURE........ 27-33

Nafiddinova, Khosiat Ravshanovna
FAMILY CEREMONIES AND THEIR COVERAGE IN HISTORICAL LITERATURE 34-37

Eshmominov, Ozodbek Ziyodulla ugli
PROGRESS OF DEMOGRAPHIC PROCESSES: THE CASE OF SURKHAN OASIS (1925-1946 YY.) 38-41

Akobirov, Mirjalol Ximmatovich
DIPLOMATIC RELATIONS OF SULTAN JALOLIDDIN MANGUBERDI WITH THE STATES OF THE MIDDLE EAST AND ASIA MINOR 42-46

Mamatalieva Surayyo Bobomuratovna
HISTORIOGRAPHY OF GLASS AND GLASSMAKING 47-52

Dalakyan, Janna Seyranovna
CURRENT PROBLEMS OF SPIRITUAL AND MORAL CULTURE YOUTH POSSIBLE SOLUTIONS 53-56

08.00.00 – ECONOMIC SCIENCES

Ergashev, Rahmatulla Khidirovich, Uzakov, Jamshid Norboyevich
WAYS TO INCREASE THE ECONOMIC AND SOCIAL EFFICIENCY OF THE PILGRIMAGE TOURISM NETWORK 57-62

Achilov, Farkhodjon Shavkatjon o'g'li
STUDYING AND ASSESMENT OF THE INTERNAL CONTROL SYSTEM IN THE AUDIT OF PROVISIONS 63-71

Rakhmatov, Adkham Itolmasovich
ANALYSIS OF FOREIGN COUNTRY MODELS OF TRAINING AND EMPLOYMENT OF QUALIFIED PERSONNEL IN THE FIELD OF TOURISM 72-80

Murodova, Nargiza Utkirovna
SUSTAINABLE TOURISM AS A MARKETING STRATEGY 81-85

Madaminov, Inomjon Ozodovich
THE ROLE OF TAXES IN ENSURING INVESTMENT AND INNOVATION ACTIVITY OF ENTERPRISES 86-93

Abdusalomov, Jahongir O'ktam o'g'li
DIRECTIONS FOR IMPROVING PERSONAL LOANS IN COMMERCIAL BANKS 94-101

Kuliboyev, Azamat Shonazarovich
IMPROVING ACCOUNTING AND CONTROL OF FINANCIAL RESOURCES IN STATE MEDICAL ORGANIZATIONS 102-111

Maraimova, Umida Ismailjanovna
CONCEPTS DEDICATED TO THE IMPLEMENTATION OF MARKETING PROGRAMS IN ENTERPRISE MANAGEMENT OPERATIONS 112-120

Askarova Sevara Bakhtyorovna
THE IMPORTANCE OF BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE ERA OF THE DIGITAL ECONOMY 121-125

09.00.00 – PHILOSOPHICAL SCIENCES

Urokova Aysuluv Jamoliddinovna
AESTHETIC FOUNDATIONS OF ROMANTIC DIRECTIONS IN EASTERN ART OF THE EARLY MIDDLE AGES 126-133

Rizayev, Nodir Sobirovich
SOCIO-POLITICAL VIEWS OF BUKHARA'S JADIDS AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY 134-138

Shukrullaeva Gulchehra Nasrullaevna
PHILOSOPHICAL ISSUES OF CONCEPTUAL IMPLEMENTATION OF THE PROCESS OF THE MORAL ENVIRONMENT IN THE GENESIS OF PUNISHMENT 139-144

Shokirov Takhirjon Nurmamatovich
KEY TOPICS OF PHILOSOPHY OF CULTURE AND ART 145-149

Ulugmuradov, Elyor Saidulloevich
THE PLACE AND SIGNIFICANCE OF MYSTICAL EXPERIENCE IN GNOSEOLOGY 150-154

Ganiyev Sherxon Meytanbayevich
FORMS OF MANIFESTING CULTURAL AND SPIRITUAL-MORAL CHOICE IN THE SCIENCE AND PHILOSOPHY OF THE PRESENT PERIOD 155-164

10.00.00 – PHILOLOGICAL SCIENCES

Dalieva Madina Xabibullaevna, Christian Capone, Satibaldieva Nigora Alimqul qizi
THE STUDY OF TERM AND ITS EQUIVALENT CONCEPTS IN TERMINOLOGY 165-178

Chorieva Iroda Kurbonboevna
CLASSIFICATION OF ENGLISH AND UZBEK PROVERBS CONTAINING THE NAMES OF MEDICAL PERSONNEL ACCORDING TO DIFFERENT CHARACTERISTICS 179-183

Sharipov, Abdulaziz Akmalovich
STUDY ASPECTS OF SPEECH OF GUIDE-INTERPRETERS 184-188

Urinova Tursunoy Urin kizi
PERIODS AND WAYS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF DRESS DESIGN AND FASHION 189-193

Normatova Shoira Umarovna, Abduraxmanova Mehribon Dustmuradovna
METHODS OF TEACHING ARTISTIC LITERATURE IN LANGUAGE EDUCATION 194-199

Eshniyazova Maysara Beknazarovna
IDEALOGICAL AND ARTISTIC ANALYSIS IN THE WORKS OF «SIROJUL MUSLIMIN” AND «ARBA'IN” 200-208

Nazarov, Sardor Shamurodovich
A COMPARATIVE STUDY OF STRUCTURAL-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGE WORD COMBINATIONS 209-213

Bazarbaeva Albina Mingaliyevna
COLOUR TYPES AND ANALYSIS: SEMANTIC AND STYLISTIC 214-218

Berdieva, Zulfiya Safarovna
USE OF ANTHROPONYMS IN GERMAN FAIRY TALES 219-223

Adilova Dilorom Kadirovna
DESCRIPTION OF THE SEMANTIC FIELD OF WORDS THAT REPRESENT THE PERSONAL QUALITIES OF A" WOMAN " IN POETIC TEXTS IN UZBEK AND RUSSIAN 224-230

Khasanova Yulduz Mukhtor kizi
LITERARY CONCEPTUALIZATION OF THE MOTIF "MORALITY" IN THE TALES ABOUT ANIMALS OF THE EAST AND WEST 231-236

Olimova Khurshida Vaydillaevna
STYLISTIC POSSIBILITIES OF NICKNAMES IN ENGLISH AND UZBEK 237-243

Polvonniyozova Mahliyo O'ktamjon qizi
THE ROLE OF AFFECTIVE FACTORS IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION 244-247

Normamatov Farrukh Komiljon ugli
THE SIGNIFICANCE OF THE CONCEPT OF GOODNESS IN ENGLISH NATIONAL CULTURE 248-253

Fakhriddin Yakubov
CHARACTERISTICS OF ELECTORAL POLITICAL DISCOURSE 254-259

Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna
ANTONYM IN EDUCATIONAL TERMINOLOGY: ANALYSIS AND IMPLICATIONS FOR PEDAGOGICAL PRACTICE 260-264

Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi
ALLITERATION IN THE POETRY OF OMON MATJAN 265-269

Amonova Dilshod Azamatovna
THE IMPORTANCE OF FAIRY TALES IN CHILDREN'S LITERATURE 270-276

Tukhtaeva Dildora Zokirovna
THE STYLISTIC FEATURES OF PHRASEOLOGICAL UNITS DENOTING HUMAN INTELLECTUAL ABILITIES IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES 277-281

Sattorova Nafisa Isomidinovna
REALIZATION OF THE ARTISTIC CONCEPT IN OYBEK'S WORKS 282-285

12.00.00 – LAW

Nodirakhon Abdurakhmanova
LEGAL REGULATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES AND SMART CONTRACTS (COMPARATIVE ANALYSIS) 286-290

Turgunov Murodjon
EXPRESSION OF CRIMES AGAINST HUMAN RELATIONS AND MORALITY IN "AVESTO" 291-298

Sultonov Muxsinjon Muqimovich
THE CONCEPT OF THEFT OF OTHER PEOPLE'S PROPERTY USING INFORMATION TECHNOLOGY 299-309

Xodjiyev Yunus Muxitdinovich
SOME LEGAL ISSUES IN INFORMATION SECURITY 310-315

Makhmudova Khurmat Mukhtorovna
CONSTITUTIONAL BASIS AND GUARANTEES OF LABOR LAW 316-330

Nurullayev Shokhrukh Shukhratillaevich
DIGITALIZATION AND MODERN TRENDS IN ENVIRONMENTAL LEGAL PROTECTION IN THE CONSTRUCTION FIELD 331-337

Otamirzaev Oybek
LEGAL ISSUES OF LIMITING THE USE OF PLASTIC WASTE IN UZBEKISTAN AND FOREIGN EXPERIENCE 338-341

Safarov Jamshid Ismoilovich
THE SIGNIFICANCE OF EXPRESSING CONSENT TO BE BOUND BY A TREATY IN THE DOCTRINE OF INTERNATIONAL LAW IN THE CONSIDERATION OF THE INVALIDITY OF A TREATY, TERMINATION AND SUSPENSION OF ITS OPERATION 342-349

Sharipov Sanjar Sobirovich, Bozorov Azimjon Akhatovich
PUBLIC EVENTS FOR THE ORGANIZATION AND HOLDING OF EVENTS TIMELY ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF THE COMPANY IMPLEMENTATION OF PUBLIC AWARENESS ACTIVITIES ESSENCE, SIGNIFICANCE AND CHARACTERISTIC FEATURES 350-357

Normurodova Behruza Kholmuminovna
DIGITAL OPEN SOURCES AND THEIR USE IN DIGITAL FORENSICS 358-366

Nematov Azizbek Golibjon o'g'li
THE NATURE AND IMPORTANCE OF THE TASK OF CRIME PREVENTION IN THE PRELIMINARY INVESTIGATION 367-373

Dadaboeva Dilfuza Nurmatovna
THE SIGNIFICANCE OF THE PARTICIPATION OF NON-GOVERNMENT NON-PROFIT ORGANIZATIONS IN BUSINESS ACTIVITY 374-378

Urazbayev Laziz Shuhrat ogli
ATTACKS ON CRITICAL DIGITAL INFRASTRUCTURES AND THEIR PREVENTION 379-383

13.00.00 – PEDAGOGICAL SCIENCES

Khudoyberganov Doniyor
THE NEED TO DEVELOP THE COGNITIVE COMPETENCE OF YOUNGER STUDENTS 384-388

Hazratov Fazliddin Khikmatovich
FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS THROUGH OBJECT-ORIENTED PROGRAMMING LANGUAGES 389-393

Khojamkulov Rasulbek Kurbon ogli
THE IMPORTANCE OF DEVELOPING DESIGN COMPETENCES OF FUTURE ENGINEERS USING COMPUTER GRAPHICS 394-398

Zakirova Zulkhumor Zairjonovna
THE ROLE OF TEACHER QUESTIONING IN DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS AS A WAY TO INDEPENDENT LEARNING 399-404

Eshnazarov Murad Karimovich
IMPROVING PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE TEACHERS BASED ON THE HERMENEUTIC APPROACH 405-410

Menglikulov Khairulla Alikulovich
DIFFERENTIAL APPROACH TO FORMING SWIMMING ABILITIES AND SKILLS IN FEMALE STUDENTS 411-415

Komilova Dildora Gulamjanovna
DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF ECONOMICS STUDENTS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING 416-420

Turdimurodov Dilmurod Yuldashevich
ADAPTIVE REACTIONS OF ATHLETES TO TECHNICAL ACTIONS IN BOXING 421-426

Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li
CONDITIONS AND METHODS OF TEACHING ACTIVITY GAMES TO CHILDREN 427-432

Akhmedov Akmal
IMPORTANT CRITERIA FOR PREPARING FUTURE PSYCHOLOGISTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF HIGHER EDUCATION 433-440

Donisheva Gulroʻy Axrorqul qizi
USE OF IT IN THE PROCESS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE 441-444

Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi
FORMING COMMUNICATION COMPETENCES OF STUDENTS 445-449

Erkaboev Oybek Mukhammadzhonovich
THE GROWTH RATE OF INDICATORS OF SPECIFIC COORDINATION ABILITIES OF CHILDREN AGED 6 YEARS 450-456

Abatov Jalgasbay Orinbaevich
TEACHING FINE ART LESSONS IN CONNECTION WITH HISTORY 457-463

Akramjonova Feruza Akramjonovna
INFLUENCE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT ON THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION 464-468

Makhmudova Zulfiya Khomitovna
ORGANIZATION OF PRESCHOOL EDUCATION AND FAMILY COOPERATION 469-476

Abduvasieva Mahmuda Khamidullo qizi
UNIQUE ASPECTS OF THE CHINESE EDUCATION SYSTEM 477-483

Boboqulov Chori Urolovich
PEDAGOGICAL PROBLEMS IN THE FORMATION OF MENTAL ABILITIES IN PRIMARY CLASS STUDENTS AND THEIR SOLUTION 484-489

Esanova Gulchehra
PRINCIPLES AND METHODS OF PHYSICAL TRAINING OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS 490-497

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 4 | Issiue 5 | 2024
ISSN Online: 2181-1342

Received: 22 April 2024
Accepted: 1 May 2024
Published: 10 may 2024

Article / Original Paper

THE CONCEPT OF THEFT OF OTHER PEOPLE'S PROPERTY USING INFORMATION TECHNOLOGY

Sultonov Muxsinjon Muqimovich,
Independent researcher of the Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan

Abstract. The article describes concepts such as information technology, their use for theft of other people's property, analyzes the opinions and approaches of scientists, their expression in legal documents, international and national standards. Also, types of crimes related to theft committed using information technology are highlighted.

Key words: information, information technology, theft, international standards, database, telecommunications, collection, creation, storage, collection, processing, release, copying, transmission, dissemination of information, processes, methods.

АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИБ ЎЗГАЛАРНИНГ МУЛКИНИ ТАЛОН-ТОРОЖ ҚИЛИШ ТУШУНЧАСИ

Султонов Мухсинжон Муқимович,
Ички ишлар вазирлиги Академияси мустақил тадқиқотчиси

Аннотация. Мақолада ахборот технологиялари, ундан фойдаланиб ўзгаларнинг мулкини талон-торож қилиш каби тушунчаларга тавсиф берилган, олимларнинг фикрлари, ёндашувлари, қонун ҳужжатларида, халқаро ва миллий стандартларда ифодаланиши таҳлил қилинган. Шунингдек, ахборот технологияларидан фойдаланиб содир этилаётган талон-торож қилиш билан боғлиқ жиноятлар турлари ёритилган.

Калит сўзлар: ахборот, ахборот технологиялари, талон-торож қилиш, халқаро стандартлар, маълумотлар базаси, телекоммуникация, ахборотни йиғиш, яратиш, сақлаш, тўплаш, қайта ишлаш, чиқариш, нусха кўчириш, узатиш, тарқатиш, жараёнлар, услублар.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I5Y2024N44

Кириш. Бугунги кунда мамлакатимизда интернет хизматидан фойдаланувчилар сони 31 миллиондан ортди. Шундан мобил интернет фойдаланувчилари сони 29,5 миллионни ташкил этади. Республика бўйича мобил алоқа қамрови даражаси 99 фоизга, кенг полосали мобил интернет қамрови 98 фоизга етказилди[11]. Ўз навбатида, ушбу имкониятлар ҳар бир давлатдан рақамли технологияларнинг глобаллашуви жараёнида юзага келиши мумкин бўлган кибертахдидларни барвақт олдини олишга ўз вақтида эътибор қаратишни талаб этади.

Зеро, дунёда ахборот-коммуникация технологияларини жадал суръатлар билан ривожланиш жараёнларига мутаносиб равишда унинг имкониятларидан турли жиноий

элементлар томонидан самарали фойдаланилиши кибермакондан хавфсиз фойдаланиш жараёнларига таҳдид сифатида намоён бўлмоқда.

Таъкидлаш жоизки, кибермакондаги таҳдидларнинг аксарияти давлатга, жамиятга, фуқароларга моддий зарар етказишга йўналтирилган[5] бўлади. Ушбу зарар миқдори, таҳдидларнинг сонига мутаносиб равишда йилга йилга ўсиб бормоқда.

Маълумотларга кўра, охирги тўрт йилда киберхужумлардан жаҳон иқтисодиётига етказилган зарар миқдори 4 бараварга ошди ва ушбу кўрсаткич 2022 йил давомида 8 трлн АҚШ долларидан ортди. Ўз навбатида, мутахассислар томонидан, ушбу таҳдидлар натижасида жаҳон иқтисодиётига 2025 йил якунида 11 трлн АҚШ доллари, 2030 йилга келиб эса, 90 трлн АҚШ доллари миқдорида зарар етказилиши прогноз қилинмоқда[14].

Бу эса, кибертаҳдидларни амалга оширувчи қонунбузарлар томонидан ўзганинг мулкини талон-торож қилиш билан боғлиқ жиноятларни содир этилишида ахборот технологиялари имкониятларидан самарали фойдаланиб келаётганлигидан далолат бермоқда.

Мазкур қилмишларни барвақт аниқлаш ва уларга қарши курашишни такомиллаштиришга қаратилган тадбирларни ташкил этишда аввало **ахборот технологияларидан фойдаланиб ўзганинг мулкини талон-торож қилиш** тушунчасини мазмун моҳиятини англаш лозим бўлади.

Бунинг учун, дастлаб **ахборот технологиялари** тушунчасини таҳлил қиламиз. Мазкур тушунча номланиши ва мазмунига ҳалқаро ҳамда миллий ҳуқуқий нормаларда берилган таърифларда ўхшашликлар ва номувофиқликлар мавжуд. Уларда қайд этилган “ахборот-коммуникация технологиялари”, бошқаларида эса, “компьютер техникаси” сўзлари маъно жиҳатидан ахборот технологиялари сўзи билан яқин мазмунга эга.

Адабиётлар таҳлили ва методология. Халқаро ва давлатлараро ҳужжатларда эса, ахборот технологиялари тушунчасига таъриф беришда ўзига хос тарзда ёндашилганлигини кузатишимиз мумкин.

Хусусан, ахборот технологиялари Бирлашган Миллат Ташкилотининг “Ахборот коммуникацион технологиялардан жиноий мақсадларда фойдаланишга қарши курашиш тўғрисида”ги Конвенцияси лойиҳасида[13] ахборот-коммуникация технологиялари сифатида тавсифланиб, у ахборотни яратиш, қайта ишлаш, тарқатиш жараёнлари ва усулларини, шунингдек уларни амалга ошириш усуллари ва воситаларини англатиши белгиланган.

ЮНЕСКО томонидан қабул қилинган таърифга кўра, ахборот технологиялари бу – ахборотни қайта ишлаш ва сақлаш билан шуғулланадиган одамларнинг меҳнатини самарали ташкил этиш усулларини, компьютер технологияларини, одамлар ва ишлаб чиқариш ускуналарини ташкил этиш ва улар билан ишлаш усулларини, амалий қўлланилишини, шунингдек тегишли ижтимоий, иқтисодий ва маданий муаммоларни ўрганадиган ўзаро боғлиқ илмий, технологик, муҳандислик фанлари мажмуасидир[26; Б.217-219].

2003 йил 23 ноябрдаги “Компьютер жиноятлари тўғрисида” Будапешт Конвенциясида эса, компьютер тизими - бир ёки бир нечта дастурга мувофиқ ишлайдиган, маълумотларни автоматлаштирилган қайта ишлашни амалга оширадиган

ҳар қандай қурилма ёки ўзаро боғланган ёки боғлиқ қурилмалар гуруҳини англатиши назарда тутилган[4].

“Мустақил давлатлар ҳамдўстлигига аъзо давлатларнинг ахборот технологиялари соҳасидаги жиноятларга қарши кураш бўйича ҳамкорлиги тўғрисида”ги битимга[25] (2018 йил 28 сентябрь, Душанбе) кўра, ахборот технологияари – ахборотни йиғиш, яратиш, сақлаш, тўплаш, қайта ишлаш, чиқариш, нусха кўчириш, узатиш, тарқатиш ва ҳимоя қилишни таъминлайдиган технологик комплексга бирлаштирилган усуллар, ишлаб чиқариш жараёнлари ва дастурий-техник воситалар мажмуи ҳисобланади.

Шунингдек, “Ахборот технологиялари билан боғлиқ жиноятларга қарши курашиш тўғрисида”ги Араб давлатлари конвенциясида ахборот технологиялари – уларда сақланган буйруқлар ва йўриқномаларга мувофиқ маълумотларни сақлаш, саралаш, тартибга солиш, олиш, қайта ишлаш, ишлаб чиқиш ва алмашиш учун ишлатиладиган ҳар қандай моддий ёки виртуал воситалар ёхуд ўзаро боғланган воситалар гуруҳи. Бу тизим ёки тармоқдаги симлар ёхуд симсиз алоқа орқали боғланган барча кириш ва чиқишларни ўз ичига олади[2], деб таъриф берилган.

Бирлашган миллатлар ташкилоти Тараққиёт дастури кўмагида нашр этилган “Ахборот-коммуникация технологиялари изоҳли луғати”да[17; Б.27] ахборот технологияси тушунчасига таъриф беришда кенг маънода ва тор маънода ёндашилган.

Унга кўра, кенг маънода ахборот технологияси мисоли сифатида идора чўтидан фойдаланиш ва китобларни босишни кўрсатиш мумкин. Тор маънода ахборот технологияси атамаси ахборотга ишлов бериш учун ушбу ахборотдан фойдаланувчи жараёнларнинг сермеҳнатлигини камайтириш, уларнинг ишончлилигини ва тезкорлигини ошириш мақсадида замонавий электрон техникасидан фойдаланиш билан боғлиқ эканлиги қайд этилган.

Шу билан бирга, ушбу луғатда ахборот технологиясига маълумотларни тўплаш, уларга ишлов бериш, сақлаш, узатиш ва улардан фойдаланиш жараёнида ҳисоблаш техникасидан фойдаланиш йўллари, усуллари ва услублари сифатида тавсиф берилган.

Айрим манбаларда ахборот технологиялари ўз таркибига барча турдаги ахборот ва компьютер билан боғлиқ технологияларни қамраб олиши билан аниқланади, жумладан ахборотларни сақлаш, узатиш ва қайта ишлашда қўлланиладиган дастурий ва аппарат воситалар ҳамда нусхаловчи аппаратлар, факслар, мобил телефонлар каби қурилмаларни қамраб олиши қайд этилган[30].

Хорижлик мутахассислар И.Ю.Куликова, Н.В.Муравьева, В.А.Боровых ўз қўлланмаларида[21; Б.327], “ахборот технологиялари” деганда, маълумотларни қидириш, қабул қилиш, узатиш, тўплаш, қайта ишлаш, тўплаш, сақлаш, тарқатиш ва (ёки) тақдим этиш жараёнлари, усуллари мажмуини, шунингдек ахборотдан фойдаланиш ва ахборотни ҳимоя қилишни тушунилади. Қайд этилишича, профессионал фаолиятда фойдаланиладиган барча ахборот технологиялари хулоса чиқариш учун ҳар хил турдаги маълумотларни тақдим этиш ва келгусида қайсидир бир ҳаракатни амалга оширишга ихтисослашган бўлади.

Сун ва Ховарднинг фикрига кўра[32], замонавий жамиятда ахборот технологиялари чуқур таъсирга эга ва унинг ўсиб бораётган тезлиги глобаллашувда, айниқса жорий ахборот ва маълумотларни алмашиш учун шахслар, компаниялар ва

ташкилотлар ўртасида мулоқот алмашиш учун ишлатиладиган интернет деб номланувчи бир-бирига боғланувчи компьютер тармоқлари глобал тизимидир.

Бошқа манбаларда эса, ахборот технологиялари – бу компьютер тизимлари, дастурий таъминот, дастурлаш тиллари, маълумотлар ва маълумотларни қайта ишлаш ва сақлашни қамраб олувчи тегишли соҳалар тўплами[4], ахборот-коммуникация технологияларининг таркибий қисмини ифодалайди[3], деб изоҳланади.

Википедия маълумотлар базасида[17] қайд этилишича, ахборот-коммуникация технологиялари – бу ахборот технологиялари терминининг кенгайтмаси бўлиб, у телекоммуникациялар (телефон линиялари, симсиз сигналлар) интеграциясини ва компьютерларни, шунингдек зарурий корпоратив дастурий таъминотни, оралиқ дастурни сақлашни ифодалайди ва фойдаланувчиларга ахборотга кириш, сақлаш, узатиш, тушуниш ва манипуляция қилиш имконини берувчи аудиовизиул воситалар ҳисобланади.

Даниэл Чандлер ва Род Мундай эса ўз тадқиқотларида, ахборот технологиялари одатда компьютерлар ва компьютер тармоқлари билан синонимдир, лекин кенгроқ маънода ҳар қандай маълумотни электрон шаклда, шу жумладан телефонда ва телевидениеда яратиш, сақлаш, қайта ишлаш ва/ёки тарқатишни билдиради[12; Б.6-7], деб фикр билдирганлар.

Халқаро ва миллий стандартларда ҳам ахборот технологиялари тушунчасига тавсиф беришда ўзига хос тарзда ёндашилган.

"Тизимлар ва дастурий инжиниринг - луғат" халқаро стандартига (ISO/IEC/IEEE 24765:2017) кўра, ахборот технологиялари деганда, ахборотни олиш, қайта ишлаш, сақлаш ва тарқатиш учун зарур бўлган ресурслар[17] тушунилади.

Ўзбекистон Республикасининг Давлат стандарти (O'z DSt 1047:2018) 2.2.6-бандида кўрсатилган талабларга кўра, **ахборот технологияси бу:** 1) ахборот жараёнларини амалга ошириш моделлари, усуллари, йўллари ҳамда воситалари тизими; 2) ахборотни тўплаш, йиғиш, сақлаш, излаш, қайта ишлаш, бериш усуллари ва йўллари тизими; 3) ахборотни тўплаш, сақлаш, қайта ишлаш ва тарқатиш учун қўлланиладиган усуллар, қурилмалар, йўллар ва жараёнлар йиғиндисидир[18].

Ўзбекистон Республикасининг "Ахборотлаштириш тўғрисида"ги Қонунида ахборот технологияси – ахборотни тўплаш, сақлаш, излаш, унга ишлов бериш ва уни тарқатиш учун фойдаланиладиган жами услублар, қурилмалар, усуллар ва жараёнлар[19] сифатида қайд этилган.

Муҳокама. Юқорида кўрсатилган халқаро ва давлатлараро ташкилотлар, стандартлар, хорижий давлатлар қонунчилиги, мустақил экспертлар томонидан ахборот технологиялари тушунчасига берилган таърифлардан келиб чиқиб ёндашадиган бўлсак, бугунги кунда ахборот технологиялари тушунчасининг амалдаги таърифи унинг кўламини тўлиқ қамраб олмайди деб ҳулоса қилиш мумкин.

Хусусан, амалдаги таърифга кўра, ахборот технологиялари тушунчаси ахборотни яратиш, қайта ишлаш, чиқариш, нусха кўчириш, узатиш, ҳимоя қилиш жараёнларини қамраб олмасдан қолган, шунингдек дастурий воситаларни ҳам ўз таркибига қамраб олиши аниқ кўрсатиб берилмаган.

Фикримизча, ахборот технологиялари деганда, ахборотни тўплаш, сақлаш, излаш, қайта ишлаш, чиқариш, нусха кўчириш, узатиш, унга ишлов бериш ва уни тарқатиш,

ҳимоя қилишни таъминлайдиган технологик комплексга бирлаштирилган усуллар, услублар, дастурий-техник воситалар ва жараёнлар, деб таъриф берилиши мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Шу ўринда, ўзганинг мулкини талон-торож қилиш ҳолатларида ахборот технологияларидан фойдаланиш белгиси ўз ичига нимани қамраб олишини кўриб чиқамиз.

Ўзбек тилининг изоҳли луғати[31]да “фойдаланиш” сўзи – фойдаланмоқ феълининг биргалик нисбати ҳисобланади. “Фойдаланмоқ” – бирор нарса ёки имкониятдан баҳраманд бўлмоқ, уни ўз талаб ва эҳтиёжи учун ишлатмоқ, маъносини ифодалайди.

Ушбу таърифдан келиб чиқиб ёндашадиган бўлсак, ахборот технологияларидан фойдаланиш, айрим жиноятларнинг объектив томони белгиси, шунингдек бир қатор янги жиноятларни юзага келиши ёки мавжуд жиноий ҳаракатларни янги кўринишларини шаклланиши омили ҳисобланади.

Бу эса, ахборот технологиялари ёрдамида ўзганинг мулкини талон-торож қилиш билан боғлиқ янги жиноятлар содир этилиши тенденциясидан далолат беради[27]. Дарҳақиқат, ушбу жиноятлар кибержиноятчилик белгиларига эга бўлиб[29], ахборот технологиялари татбиқ этилаётган соҳаларнинг кенгайиши ушбу технологиялардан фойдаланган ҳолда содир этилган жиноятларнинг ўсиши омилларидан бири бўлиб қолмоқда[20; Б.5].

Демак, фикримизча ахборот технологияларидан фойдаланиш белгисини ифодалашда, жиноятни содир этишда техник қурилмалар, дастурий таъминот, электрон кириш воситалари, зарарли дастурлар ва бошқа қурилмалардан жиноятни содир этиш усулларини енгиллаштириш мақсадида фойдаланишни назарда тутиш лозим.

Фирибгарлик жинояти мисолида кўриб чиқадиган бўлсак, ахборот технологияларидан фойдаланишни фарқловчи белгилар бу ўзганинг мулкини талон-торож қилиш жиноятини содир этиш усулларини осонлаштириш мақсадида, яъни алдаш ёки жабрланувчининг ишончини суиистеъмол қилишни енгиллаштиришда жиноятчи томонидан ахборот технологиялари имкониятларидан фойдаланилади.

Ўзганинг мулки ва талон-торож қилиш тушунчалари жиноят ҳуқуқида кўплаб тадқиқотлар давомида ўрганилган бўлиб, айнан ўрганилаётган мавзу доирасида ҳам бир хил мазмун ва аҳамиятга эга ҳисобланади. Шу сабабли, тадқиқот давомида қисқача тарзда таъриф бериб ўтилди.

Шу ўринда, ўзганинг мулки деганда, бошқага тегишли бўлган ашёлар, пуллар, моддий қимматликлар ёки бошқа молк-мулк тушунилади, деб айтишимиз мумкин.

Ўзбек тилининг изоҳли луғатида талон-торож[9] деганда ҳамма ёқдан тортқилаб талаш, ўзлаштириш, тала-тала, торт-торт, деган маъно акс этиши назарда тутилган.

Жиноий тажовузнинг предметига кўра, талон-тарожни қуйидаги икки гуруҳга бўлиш мумкин:

а) пулларни талон-тарож қилиш;

б) моддий қимматликларни талон-тарож қилиш [23].

Шу маънода, тадқиқот ишида ахборот технологияларидан фойдаланиб, ғайриқонуний равишда қўлга киритиш мумкин бўлган электрон маблағлар, моддий қимматликлар талон-торож предмети ҳисобланади.

Таъкидлаш жоизки, жиноят ҳуқуқида “талон-торож” тушунчаси икки хил маънода ишлатилади. Биринчи ҳолатда у мулкка қарши жиноят содир этишнинг усулини ифодаласа, иккинчи ҳолатда эса, талон-торожнинг ҳар қандай шакли ва турини тавсифловчи, умумлаштирилган юридик категория, тушунча сифатида ишлатилади[30; Б.260].

Талон-торож қилиш – бу ўзганинг мулкини ўзининг ёки бошқа шахсларнинг фойдаси учун, мулкдорга ёки ушбу мулкнинг бошқа эгасига зарар келтириб, қонунга зид ва ҳақ тўламай қўлга киритиш ҳисобланади.

Жиноят ҳуқуқи назариясида талон-торож турдош тушунча бўлиб, мулкка қарши жиноятларнинг маълум бир гуруҳини, яъни босқинчилик, товламачилик, талончилик, ўзлаштириш ёки растрата йўли билан талон-торож қилиш, фирибгарлик, ўғриликни ўз ичига олади[24; Б.343].

Қонунчиликда мазкур санаб ўтилган жиноятлардан ўзлаштириш ёки растрата йўли билан талон-торож қилиш, фирибгарлик, ўғрилик ахборот технологиялари ёрдамида содир этилиши мумкин[28; Б.440-441]. Тергов ва суд амалиёти материалларини ўрганиш натижаларига кўра, ҳозирда ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда ўзгаларнинг мулкини талон-торож қилиш ўғрилик (31,7%), фирибгарлик (35,3%), ўзлаштириш ва растрата (33%) шаклида содир этилаётганлиги кузатилди.

Суд-тергов амалиётини таҳлил қилиш маълумотлари фирибгарлик ва ўғрилик энг кенг тарқалганлигини таъкидлаган ахборот технологиялари мутахассисларининг сўрови натижалари билан тасдиқланган.

Шунингдек, бугунги кунга келиб, **товламачилик** жиноятларини содир этилишида ҳам қонунбузарлар томонидан Интернет жаҳон ахборот тармоғи имкониятларидан фойдаланилмоқда[8].

Бинобарин, ахборот технологиялари ёрдамида содир этилган ўзганинг мулкини талон-торож қилиш қўшимча тавсифловчи ҳусусиятларга ҳам эга. Чунки, бу турдаги жиноятлар **ахборот технологиялари соҳасидаги жиноятлар** ва **ўзганинг мол-мулкини талон-торож қилиш** чорраҳасида шаклланган, уларнинг ҳар иккаласидан муайян хусусиятларни ўзлаштирган.

Масалан, ахборот технологиялари соҳасидаги жиноятлардан – жиноят содир этиш усули ва воситаларини қўшимча равишда тавсифловчи хусусиятни, гумон қилинувчининг шахсини, жиноят муҳити ва жиноят изини тавсифловчи баъзи белгиларни, ўзганинг мол-мулкини талон-торож қилишнинг умумий тушунчасидан эса – жиноий-ҳуқуқий ва криминалистик аҳамиятга эга хусусиятларни “ўзлаштирган”.

Ушбу жиноятлар бўйича ўзганинг мулкига тажовуз қиладиган ижтимоий хавфли ҳаракатларни бирлаштирувчи омил бу – жиноятларни тайёрлаш, содир этиш ва яшириш жараёнида аппарат-дастурий воситалар ва бошқа ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланишдир. Ўз навбатида, ушбу ҳолатлар жиноятларни тергов қилишнинг асосий вазифалари, воситалари ва усулларининг ўхшашлигини аниқлайди.

Ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда ўзгаларнинг мулкини талон-торож қилиш хусусиятларини аниқлаш учун биз уларнинг турларига қисқача тавсиф берамиз.

Ахборот технологияларидан фойдаланиб ўзганинг мулкини талон-торож қилишни таснифлаш учун қуйидагиларни мезонлар сифатида белгилаб оламиз:

1) мулк тури (мулк анъанавий шаклда ёки ахборот объекти шаклида, масалан, электрон тўлов воситалари);

2) талон-торожнинг шакли (ўғрилик, фирибгарлик, ўзлаштириш ёки растрата);

3) содир этиш воситалари (техник қурилмалар, дастурий таъминот, электрон кириш воситалари, зарарли дастурлардан фойдаланган ҳолда);

4) ушбу гуруҳларнинг аралаш белгилари.

Ушбу жиноятлар гуруҳига ўзганинг мол-мулкини талон-торож қилиш шаклларига қараб, ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда ўзгаларнинг мол-мулкини талон-торож қилишнинг айрим турларини бирлаштириш мақсадга мувофиқдир.

Муайян жиноятни тавсифловчи белгилар йиғиндисига қараб, ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда ўзганинг мулкини талон-торож қилиш мулкка қарши жиноятлар гуруҳининг жиноий ҳаракатини содир этганлик учун жиноий жавобгарликни назарда тутувчи алоҳида моддалар бўйича ёки қўшимча белгилар мавжудлигига қараб, ушбу моддаларнинг Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг XX^1 бобидаги моддалар билан умумийлигига кўра квалификацияга эга бўлиши мумкин.

Натижалар. Ахборот технологиялари ёрдамида содир этилган ўғрилик, маълум бир жиноий ҳаракат белгиларининг умумийлигига қараб, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 169-моддаси 3-қисмининг "б" банди бўйича, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 278^2 (Компьютер ахборотидан қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланиш) , 278^3 (Компьютер тизимидан, шунингдек телекоммуникация тармоқларидан қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланиш учун махсус воситаларни ўтказиш мақсадини кўзлаб тайёрлаш ёхуд ўтказиш ва тарқатиш) ва 278^6 (Компьютер ахборотини модификациялаштириш) моддаларининг умумийлигига мувофиқ таснифланиши мумкин.

Мобил илова ёрдамида банк ҳисобварағидаги маблағларни яширин тарзда талон-торож қилиш ахборот технологиялари ёрдамида содир этилган ўғриликка мисол бўлиши мумкин. Ўғрилик ҳар хил турдаги ахборот технологиялари ёрдамида, масалан, электрон рақамли имзодан ёки зарарли компьютер дастуридан фойдаланиш орқали содир этилиши мумкин. Ўзгалар мулкини талон-торож қилишнинг ушбу тури зарарли компьютер дастури ёрдамида ҳам амалга оширилиши мумкин. Бунда қонунбузар дастлаб жабрланувчининг шахсий аккаунтига ноқонуний (рухсатсиз) киради ва электрон маблағларни ёки бошқа мулкни яширин талон-торож қилади.

Ахборот технологияларидан фойдаланиб содир этилган ўғриликнинг ўзига хос хусусияти жиноят содир этиш усули бўлиб, у жабрланувчи ёки бошқа шахслар жиноят содир этилганлигидан хабардор бўлмаган холда ўзганинг мулкини яширин равишда талон-торож қилиш ҳисобланади. Ахборот технологияларидан фойдаланиб содир этилган ўғриликнинг предмети нақд пул ва электрон тўлов воситалари бўлиши мумкин.

Ахборот тизимидан, шу жумладан ахборот технологияларидан фойдаланиб фирибгарлик содир этиш (ЖК 168-моддаси учинчи қисми "г" банди) деганда, молия, банк муассасалари, фондлар ва бошқаларда бўлган мулкни алдов йўли билан компьютер

техникаси воситалари, алоқа воситаси, планшет ёки бошқа шу каби техник қурилмалар ёрдамида манипуляция қилиш орқали амалга ошириладиган талон-торож тушунилади.

Бундай фирибгарлик компьютер тизимида ишлов бериладиган, тегишли ахборот ташувчиларда сақланадиган ёки маълумотларни узатиш тармоқлари бўйича бериладиган ахборотни ўзгартириш йўли билан ҳам, компьютер тизимига ёлғон ахборот киритиш йўли билан ҳам содир этилиши мумкин.

Ахборот тизимидан, шу жумладан ахборот технологияларидан фойдаланиб содир этилган фирибгарлик жиноятини қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) ахборот тизимига кириб ёки ундан фойдаланиб содир этилган ўғрилик жиноятидан фарқлашда шуни назарда тутиш лозимки, фирибгарликда жабрланувчи алдов ёки ишончи суиистеъмол қилиниши оқибатида мулкини ёки унга бўлган ҳуқуқни ахборот технологияларидан фойдаланиб айбдор эгалигига ихтиёрий равишда ўтказади, бунда мулк ўз эгалигидан чиқиб кетаётганлигини жабрланувчи англаган бўлиши керак[10].

Фикримизча, агар шахс компьютер техникаси ёрдамида қалбаки ҳужжат тайёрлаб, сўнгра ундан мулкни қўлга киритиш учун фойдаланган бўлса, қилмишни ЖК 168-моддаси учинчи қисми "г" банди билан квалификация қилиб бўлмайди. Чунки, бу ерда ахборот технологиялари имкониятидан фойдаланиб жиноят содир этилмаяпти, балки қалбаки ҳужжат тайёрлаш жараёни компьютер техникаси ёрдамида амалга оширилаётганлигига алоҳида эътибор қаратиш лозим бўлади.

Ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда содир этилган фирибгарлик, шунингдек тергов ва суд амалиётида аниқ белгилар мавжудлигига қараб, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 168-моддаси 3-қисми "г" банди бўйича ахборот тизимидан, шу жумладан ахборот технологияларидан фойдаланиб содир этилган фирибгарлик сифатида квалификацияланади, шунингдек иш ҳолати ва жабрланувчини янглиштириш учун фойдаланилган технологиялар туридан келиб чиққан ҳолда тегишлилигига кўра, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 278 прим 3 (Компьютер тизимидан, шунингдек телекоммуникация тармоқларидан қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланиш учун махсус воситаларни ўтказиш мақсадини кўзлаб тайёрлаш ёхуд ўтказиш ва тарқатиш) ва 278 прим 6 (Компьютер ахборотини модификациялаштириш) моддаларининг умумийлигига мувофиқ таснифланиши мумкин.

Аҳамиятли жиҳати шундаки, мулкни эгаллашга қаратилган фирибгарлик, мазкур мулк айбдор ёки бошқа шахсларнинг ғайриқонуний эгалигига ўтган ва улар ундан хоҳлаган тарзда фойдаланиш ёки тасарруф этиш реал имкониятига эга бўлган пайтдан тугалланган деб топилади.

Қонунга кўра, шахс банкдаги пул маблағларини улар унинг банкдаги ҳисоб варақасига келиб тушган (ўтказилган) пайтдан бошлаб реал тасарруф қилиш имкониятига эга бўлганлиги туфайли, жиноят бу маблағлар уларни маблағ эгаси ҳисоб варақасидан алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилиш йўли билан олган шахснинг ёки бошқа шахснинг банкдаги ҳисоб варақасига ўтказилган пайтдан тугалланган деб топиш лозим.

Банклар ва бошқа кредит муассасаларидан онлайн шаклда кредит (микроқарз) маблағларини олиш мақсадида алдов ёки ишончни суиистеъмол қилиш йўли орқали ўзга шахсга тегишли бўлган махсус идентификация талаб қилувчи техник воситалар

(компьютер, ноутбук, телефон, планшет ва ҳ.к)нинг махсус кодларидан ёки ўзга шахснинг электрон рақамли имзоларидан фойдаланиб, пул маблағлари ажратилишига ва келгусида ушбу пул маблағларидан эркин фойдаланиш имкониятини берувчи ҳисоб-рақамларга ўтказилишига эришганлик ҳолатлари фирибгарлик сифатида баҳоланиши лозим[32].

Ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда ўзлаштириш ва растрата қилиш Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 167-моддаси 3-қисми "г" банди бўйича квалификацияга эга, аммо улар ўзлаштириш ва растрата элементларига эга бўлгани ҳолда қўшимча равишда ушбу жиноий ҳаракатни ахборот технологияларидан фойдаланиш белгиси билан тавсифлайди.

Мисол учун: банк ходими ҳисобланган фуқаро А. ўзининг кредит бўлими мутахассиси сифатидаги расмий ваколатидан фойдаланган ҳолда, фуқаро Х. ва бошқа шахсларнинг номидан гўёки банкка истеъмол кредити сўраб мурожаат қилганлиги тўғрисида компьютер дастурига атайлаб ёлғон маълумотларни киритган, кредит сифатида ажратилган маблағларни ўзлаштириб, ўз эҳтиёжларига ишлатиб юборган[12].

Хулоса. Юқоридагиларни инобатга олган ҳолда ҳулоса қиладиган бўлсак, ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда ўзганинг мулкини талон-торож қилиш гуруҳида ушбу жиноятларнинг қуйидаги кичик гуруҳлари ва турларини ажратиш мумкин:

1) ахборот технологиялари ёрдамида содир этилган ўғрилик:

– электрон маблағларни яширин равишда ўғирлаш (Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 169-моддаси 3-қисми "б" банди);

– ахборот тизимига рухсатсиз кириш орқали содир этилган ўғрилик (Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 169 ва 278^2-моддалари мажмуаси);

– зарарли компьютер дастури ёрдамида содир этилган ўғрилик (Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 169-модадси 3-қисми "б" банди ва 278^3-моддалари мажмуаси);

2) ахборотдан технологияларидан фойдаланган ҳолда содир этилган фирибгарлик:

– зарарли ҳаволалар орқали ахборот тизимидан, шу жумладан ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда содир этилган фирибгарлик (Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 168-моддаси 3-қисми "г" банди ва Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 278^3-моддалари мажмуаси);

– ахборот технологиялари фойдаланган ҳолда жабрланувчини янглиштириш орқали содир этилган фирибгарлик (Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 168-моддаси 3-қисми "г" банди);

– ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда ўзлаштириш ёки растрата йўли билан талон-торож қилиш (Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 167-моддаси 3-қисми "г" банди, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 278^2, 278^3 ва 278^4-моддалари).

Адабиётлар/Литература/References:

1. A Dictionary of Media and Communication. First Edition. Daniel Chandler, Rod Munday. Oxford University Press. ISBN 978-0-19-956875-8, https://books.google.co.uz/books?id=nLuJz-

ZB828C&pg=PA211&redir_esc=y#v=snippet&q=information&f=false;
2. Arab Convention on Combating Information Technology Offences, February 15, 2012. Not classified. | National Security Archive (gwu.edu) (Арабская конвенция о борьбе с преступлениями, связанными с информационными технологиями) (Электрон манбага мурожаат қилинган сана 04.10.2023 йил);
3. Bo-Christer Björk. 7 International Journal of Computer Integrated Design And Construction, SETO, London. Volume 1, Issue 1, May 1999 pp. 1-16;
4. Convention on Cybercrime (ETS No. 185) https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=185;
5. https://cyberleninka.ru/article/n/tselevye-kiberataki-kak-sposob-soversheniya-hischeniya-putem-ispolzovaniya-kompyuternoy-tehniki;
6. https://en.wikipedia.org/wiki/Information_and_communications_technology;
7. https://en.wikipedia.org/wiki/Information_technology#:~:text=Information%20technology%20(IT)%20is%20the,limited%20group%20of%20IT%20users;
8. https://iiv.uz/news/sevgan-qizini-yalangoch-rasmlarini-kanallarda-tarqatish-bilan-qorqitgan-kuyov-bola-qolga-olindi;
9. https://izoh.uz/uz;
10. https://lex.uz/docs/6523582;
11. https://uza.uz/ru/posts/ozbekistonda-internetdan-foydalanuvchilar-soni-31-milliondan-ortdi_435460?q=%2Fposts%2Fozbekistonda-internetdan-foydalanuvchilar-soni-31-milliondan-ortdi_435460;
12. https://uzreport.news/society/namanganda-bank-xodimi-mijozlarni-60-mln-somdan-ortiq-pulga-chuv-tushirdi;
13. https://www.unodc.org/documents/Cybercrime/AdHocCommittee/Second_session/Russia_Contribution_R.pdf;
14. https://www.vedomosti.ru/importsubstitution/new_technologies/articles/2023/03/14/966290-internet-neset-poteri;
15. ISO/IEC/IEEE 24765:2017 Systems and software engineering — Vocabulary (3.1966-бандида кўрсатилган) (https://www.iso.org/obp/ui/en/#iso:std:iso-iec-ieee:24765:ed-2:v1:en);
16. Karimov A.A. Qurilishda axborot texnologiyalari (o'quv qo'llanma) UDK 004(075) 007(075)© "Qurilishda axborot texnologiyalari" fanidan o'quv qo'llanma. Karimov A.A., Samarqand-2020. 6-7-б.;
17. Ахборот технологияси. Атамалар ва таърифлар. Ўзбекистон стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш агентлигининг 09.03.2018 даги 05-934 -сон қарори билан тасдиқланган ва амалга киритилган;
18. Ахборот-коммуникация технологиялари изоҳли луғати. БМТТДнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси, 2010. – Б.27. – ISBN 978-9943-11-078-6. – URL: 201https://n.ziyouz.com/books/lugatlar/Axborot%20kommunikatsiya%20 texnologiyalari%20izohli%20lug'ati.pdf?ysclid=lnbgjiyu7s274029887 (Электрон манбага мурожаат қилинган сана 04.10.2023 йил);
19. Ахборотлаштириш тўғрисида. Ўзбекистон Республикасининг қонуни, 11.12.2003 йилдаги 560-II-сон;
20. Ефремова М.А. Уголовно-правовая охрана информационной безопасности: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. М., 2018. С. 5.;
21. Информационные технологии в профессиональной деятельности [Электронный ресурс] : учеб. пособие / авт.-сост.: И. Ю. Куликова, Н. В. Муравьева, В. А. Боровых; Владим. гос. ун-т им. А. Г. и Н. Г. Столетовых. – Владимир : Изд-во ВлГУ, 2023. – 327 с. – ISBN 978-5-9984-1875-4. – URL: https://dspace.www1.vlsu.ru/bitstream/123456789/11031/1/02617.pdf(Электрон манбага мурожаат қилинган сана 04.10.2023 йил);

22. Коскер, Глинн (2023), «Что такое информационные технологии? Путеводитель по миру информационных технологий для начинающих», технологический блог, Университет Расмуссена. https://www.rasmussen.edu/degrees/technology/blog/what-is-information-technology/;
23. Криминалистика дарслик ТДЮИ, 2003 й. М.Х. Рустамбоевнинг умумий таҳрири остида. –Тошкент: Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги нашриёти, 2012;
24. М.Х. Рустамбаев. Ўзбекистон Республикаси жиноят кодексига шарҳлар. Махсус қисм. –Тошкент: Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги нашриёти, 2016;
25. Мазкур Битим Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 13 февралдаги ПҚ-4188-сонли «Халқаро шартномаларни тасдиқлаш тўғрисида»ги қарори билан тасдиқланган (Ўзбекистон Республикаси учун 2020 йил 12 мартдан кучга кирган) url: https://lex.uz/docs/4749412;
26. Надгериева Г.О., Билута А.А. Использование информационных коммуникационных технологий в образовательном процессе // Международный журнал экспериментального образования. – 2014. – № 10. – С. 217-219; URL: https://expeducation.ru/ru/article/view?id=6077 (дата обращения: 26.03.2024);
27. Противодействие современной преступности: проблемы теории и практики: сб. науч. тр. \ под ред. Н.П. Лопашенко. Саратов: Саратовская государственная юридическая академия, 2014. С. 288.;
28. Россинская Е.Р. Криминалистика: учебник. М.: Норма: ИНФРА-М, 2012. С. 440-441;
29. Степанов-Егиянц В.Г. Методологическое и законодательное обеспечение безопасности компьютерной информации в Российской Федерации: уголовно-правовой аспект: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. М., 2016. С. 6.
30. Уголовное право. Особенная часть: Учебник для вузов/ Отв.ред. –проф. И.Я.Козаченко, проф. З.А.Незнамова, доц. Г.П.Новоселов. –3-е изд., изм. и доп. –М.: Норма, 2001. –С . 260.3;
31. Ўзбек тилининг изоҳли луғати А.Мадвалиев таҳрири остида. https://n.ziyouz.com/books/uzbek_tilining_izohli_lugati/O'zbek%20tilining%20izohli%20lug'ati%20-%20F.pdf;
32. Ўзбекистон Республикаси Олий суди пленумининг қарори 23.06.2023 й. N 17 “Фирибгарликка оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида”.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).